

Social-cultural responsibility of consumers, stakeholders and decision makers of water in water shortage crisis

Majid Raoufi Borojeni ¹, Siamak Koorang Beheshti ^{2*}, Ali Rashidpoor ¹

¹ Department of Culture & Communication, Isf.C., Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

² Department of Management, Isf.C., Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

Corresponding Author email: Sk.beheshti@khuisf.ac.ir

© The Author (s) 2025

Received: 11 Jan 2025

Revised: 26 Feb 2025

Accepted: 30 Apr 2025

Published: 07 May 2025

Extended Abstract

Introduction

Water scarcity has emerged as one of the most complex global challenges, significantly impacting human life and ecosystems. While previous research has predominantly focused on technical and economic dimensions, the neglect of socio-cultural aspects as a key factor in sustainable water management remains evident. This study aims to explore the socio-cultural responsibility of water stakeholders (consumers, policymakers, and other beneficiaries) and develop a comprehensive model for crisis management. The research is based on the premise that sustainable solutions to water crises require a deep understanding of the cultural layers influencing water-related behaviors. By integrating two key concepts—social responsibility (with cognitive, emotional, and functional dimensions) and cultural responsibility (comprising values, beliefs, and behavioral habits)—this study presents a novel framework for analyzing this phenomenon.

Materials and Methods

This qualitative study employs Braun and Clarke's (2006) thematic analysis method. A purposive sampling technique was used, involving 14 informed stakeholders in the water sector (including academics, farmers, industry professionals, and policymakers). Data were collected through semi-structured interviews and analyzed in six stages: initial coding, extraction of basic and organizing themes, and identification of overarching themes. Validity was ensured using Lincoln and Guba's criteria (participant review, independent coder agreement, and rich description). Responsibility was examined at two levels: social (cognitive awareness, emotional commitment, and functional participation) and cultural (values, beliefs, and habitual practices).

Results and Discussion

Data analysis revealed 43 meaningful units and 11 core themes, categorized into three overarching dimensions: Values: Water literacy, technical-communication skills, and informational transparency were identified as prerequisites for responsibility. Beliefs: Realism, future-oriented thinking, and respect for laws emerged as cognitive-emotional foundations for responsible action. Habitual Practices: Creativity, result-oriented actions, and collective participation were highlighted as key behavioral indicators. Findings suggest that effective crisis management depends on the dynamic interaction of these dimensions at individual, organizational, and societal levels. The proposed model emphasizes transforming "water responsibility" into a cultural norm.

Conclusion

This study demonstrates that addressing water scarcity requires simultaneous attention to technical and socio-cultural dimensions. Practical recommendations include: Educational: Integrating water literacy and communication skills into curricula. Cultural: Promoting water conservation as an ethical value through media. Governance: Reforming decision-making structures via stakeholder participation and transparency. Economic: Developing water-efficient industries and modern agriculture.

Keywords: Sociocultural responsibility, Water scarcity crisis, Theme analysis, Water literacy, Participatory water management

Conflicts of interest

The authors of this article declared no conflict of interest regarding the authorship or publication of this article.

Data availability statement

The datasets are available upon a reasonable request to the corresponding author.

Authors' contribution

Majid Raoufi Borojeni: Writing - original draft, Methodology, Data collection & analysis. **Siamak Koorang Beheshti:** Writing - review & editing, Methodology, Validation. **Ali Rashidpoor:** Supervision, Methodology, Data analysis, Text revision, Data curation.

Citation: Raoufi Borojeni, M., Koorang Beheshti, S., & Rashidpoor, A. (2024). Social-cultural responsibility of consumers, stakeholders and decision makers of water in water shortage crisis. *Technical Strategies in Water Systems*, 2(4), 328-338. <https://doi.org/10.30486/TSWS.2024.1196264>

Publisher: Islamic Azad University, Isfahan Branch

مسئولیت فرهنگی - اجتماعی مصرف‌کنندگان، ذینفعان و تصمیم‌گیرندگان آب در بحران کم آبی

مجید رئوفی بروجنی^۱، سیامک کورنگ بهشتی^{۲*}، علی رشید پور^۱

۱. گروه فرهنگ و ارتباطات، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

۲. گروه مدیریت، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

ایمیل نویسنده مسئول: Sk.beheshti@khuisf.ac.ir

© The Author (s) 2025

چاپ: ۱۴۰۴/۲/۱۷

پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۱۰

بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۰۸

دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۲۲

چکیده

با توجه به تداوم بحران کم‌آبی و پیامدهای گسترده آن بر جوامع انسانی و اکوسیستم‌ها، این پژوهش با هدف واکاوی ابعاد فرهنگی - اجتماعی مسئولیت‌پذیری ذینفعان آب (مصرف‌کنندگان، تصمیم‌گیران و ذینفعان) طراحی شده است. مطالعه حاضر بر این فرض استوار است که حل پایدار بحران آب مستلزم درک عمیق لایه‌های فرهنگی مؤثر بر رفتارهای آبی است. این تحقیق با رویکرد کیفی و با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شده است. با نمونه‌گیری نظری، ۱۴ مشارکت‌کننده آگاه و دغدغه‌مند در حوزه آب انتخاب شدند. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته عمیق جمع‌آوری و با پیروی از روش ۶ مرحله‌ای براون و کلارک تحلیل شدند. جهت تضمین اعتبار یافته‌ها، از معیارهای لینکولن و گوبا شامل بازبینی مشارکت‌کنندگان و کدگذاری توسط دو پژوهشگر مستقل استفاده شد. تحلیل داده‌ها منجر به استخراج دو سازه اصلی شامل مسئولیت اجتماعی در سه بُعد شناختی (آگاهی از پیامدهای مصرف)، عاطفی (دغدغه‌مندی نسبت به نسل‌های آینده) و عملکردی (مشارکت فعال در مدیریت آب) و مسئولیت فرهنگی در سه بعد ارزش‌ها (سواد آبی، مهارت‌ها، صداقت اطلاعاتی)، باورها (قانون مداری، واقع‌بینی، آینده‌نگری) و عادت‌واره‌ها (خلاقیت، نتیجه‌گرایی، جمع‌گرایی، ریسک‌پذیری) شد. این ابعاد در قالب یک مدل پارادایمی تلفیق شدند که نشان‌دهنده تعامل پویای عوامل فرهنگی - اجتماعی در مدیریت بحران آب است. یافته‌ها مؤید آن است که حل بحران کم‌آبی مستلزم توجه همزمان به ابعاد فنی و فرهنگی - اجتماعی است. مدل پیشنهادی می‌تواند مبنایی برای طراحی برنامه‌های آموزشی و سیاست‌گذاری‌های مشارکتی در مدیریت آب باشد. این پژوهش بر ضرورت تبدیل "مسئولیت آبی" به یک هنجار فرهنگی تأکید دارد.

واژگان کلیدی: مسئولیت فرهنگی - اجتماعی، بحران کم‌آبی، تحلیل مضمون، سواد آبی، مدیریت مشارکتی آب

استناد: رئوفی بروجنی، م.، کورنگ بهشتی، س. و رشیدپور، ع. (۱۴۰۳). مسئولیت فرهنگی - اجتماعی مصرف‌کنندگان، ذینفعان و تصمیم‌گیرندگان آب در بحران کم آبی. راهبردهای فنی در سامانه‌های آبی، ۲(۴): ۳۲۸-۳۳۸. <https://doi.org/10.30486/TSWS.2024.1196264>

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)

۱- مقدمه

در عصر حاضر، بحران کم‌آبی به عنوان یکی از پیچیده‌ترین چالش‌های جهانی، ابعاد مختلف حیات انسانی و محیط زیست را تحت تأثیر قرار داده است. این در حالی است که بیشتر پژوهش‌های پیشین در این حوزه بر جنبه‌های فنی و اقتصادی متمرکز بوده‌اند و غفلت از ابعاد فرهنگی- اجتماعی به عنوان عاملی کلیدی در مدیریت پایدار این بحران محسوس است (Raoufi et al., 2024). از سوی دیگر اهمیت مفهوم مسئولیت‌پذیری به عنوان موضوعی قابل ملاحظه در بحث، تفسیر، نظریه‌پردازی و تحقیق در دهه‌های اخیر همواره مورد توجه قرار گرفته است. مسئولیت فرهنگی، که ترکیبی از دو مفهوم فرهنگ و مسئولیت است را می‌توان در ارتباط با مراقبت از نسل‌های کنونی و آینده، احترام به فرهنگ افراد و حفظ یکپارچگی آن دانست (Ashtarian & Khaleghipour, 2020). این مفهوم در مقایسه با سایر مفاهیم مسئولیت‌پذیری، کمتر مورد مطالعه قرار گرفته است (Ardalan et al., 2015). این پژوهش با توجه به این پیش فرض که مسئولیت‌پذیری فرهنگی- اجتماعی می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در تعدیل اثرات بحران کم‌آبی ایفا کند، به بررسی این مقوله می‌پردازد. مطالعه حاضر بر مبنای تلفیق دو مفهوم کلیدی مسئولیت اجتماعی و «مسئولیت فرهنگی استوار است. مسئولیت اجتماعی با ابعاد سه‌گانه شناختی (آگاهی)، عاطفی (تعهد) و عملکردی (مشارکت) و مسئولیت فرهنگی با مؤلفه‌های ارزش‌ها، باورها و عادات‌واره‌ها، چارچوب تحلیلی پژوهش را تشکیل می‌دهند. این پژوهش از نظریه‌های صاحب‌نظرانی چون (Berman, 1997; Perkins 1984; Miller, 1983) در زمینه ابعاد سه‌گانه مسئولیت اجتماعی شامل میزان و نحوه آگاهی افراد، ایجاد انگیزه و ایجاد مهارت‌های اجتماعی برای عمل به مسئولیت‌های اجتماعی (Farshadfar & Shojaei, 2023)، نظریه (Swidler, 1986) در زمینه تأثیر فرهنگ بر کنش‌های اجتماعی از طریق شکل دادن به مجموعه‌ای از عادات، مهارت‌ها و سبک‌هایی که افراد از آن‌ها استراتژی‌های کنش را می‌سازند و دیدگاه‌های (Ganescu & Gangone, 2017) در خصوص فرهنگ سازمانی مسئولیت‌پذیر، به دنبال توسعه مدلی بومی برای مسئولیت‌پذیری فرهنگی- اجتماعی در بحران کم‌آبی، الهام گرفته است. (Mirmohammadi et al., 2016) به شناسایی عوامل اجتماعی- فرهنگی موثر بر مسئولیت‌پذیری پرداختند. یافته‌ها نشان داد چهارمؤلفه نگرش دینی، فرانوگرایی، رسانه و اعتماد اجتماعی بر مسئولیت‌پذیری افراد تأثیر گذارند. (Ganescu & Gangone, 2017) با باز تعریف مفهوم فرهنگ سازمانی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی را به عنوان عاملی هماهنگ‌کننده بین سازمان و ذینفعان برای افزایش عملکرد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی دانسته است. (Sulaymonov, 2020) به شناسایی همبستگی بین مسئولیت اجتماعی شرکت و فرهنگ پرداخت. یافته‌ها حاکی از آن بود که مسئولیت اجتماعی یک هنجار ناگفته برای احترام به خود و تمایل به دستیابی به نتایج عالی شرکت‌ها است. (Ashtarian & Khaleghipour, 2020) مؤلفه‌های مسئولیت فرهنگی را در سه سطح سازمان، جامعه هدف و سطح جامعه بین‌الملل تعریف و تشریح کردند و در نتیجه‌گیری خود به مؤلفه‌های مهم در هر سطح از جمله رشد سواد فرهنگی، خلاقیت، احترام به ارزش‌ها، تنوع فرهنگی، اعتماد، ارتباطات میان فرهنگی و ترویج فرهنگ صلح و دوستی اشاره کردند. همچنین آنان به طراحی الگوی مسئولیت فرهنگی شرکت‌ها در سیاست‌گذاری شهری پرداختند. یافته‌ها به تأثیرات شگرف نوع فعالیت شرکت‌های تجاری در زندگی فرهنگی افراد اشاره دارند. (Kadkhodaei et al., 2021) مؤثرترین راهکارهای فرهنگ‌سازی مصرف آب در کلان‌شهرها را شناسایی کردند. یافته‌ها نشان داد ترکیب آموزش شهروندی و تبلیغات رسانه‌ای می‌تواند تا ۳۵٪ مصرف را کاهش دهد. این مطالعه بر اهمیت آموزش مستمر و تکرار پیام‌های فرهنگی به عنوان عوامل کلیدی در تغییر رفتار مصرف تأکید دارد.

(Aryabkina et al., 2024) رابطه آموزش فرهنگی اجتماعی با مسئولیت اجتماعی در جوانان را بررسی کردند. یافته‌ها بر تغییرات مثبت قابل توجه در سطوح مسئولیت اجتماعی در اثر اجرای برنامه‌های آموزشی تاکید دارند.

(Stahl et al., 2024) با تحلیل رابطه فرهنگ و مسئولیت اجتماعی، زمینه فرهنگی موجود در سازمان را به عنوان یک عامل اصلی تأثیرگذار بر استراتژی‌ها و شیوه‌های مسئولیت اجتماعی و پایداری شرکت دانستند و به نقش مهم و مثبت عامل زمینه فرهنگی بر تمایل اعضای سازمان به مشارکت در رفتارهای مسئولانه تاکید کردند.

با توجه به پژوهش‌های انجام شده، در زمینه موضوعاتی همچون نقش عوامل فرهنگی در مسئولیت‌پذیری اجتماعی نسبت به بحران کم‌آبی، ارائه رویکردی تلفیقی در بررسی مسئولیت‌پذیری توامان ابعاد اجتماعی و ابعاد فرهنگی و ارائه راهکارهای عملی برای نهادهای ساز مسئولیت‌پذیری فرهنگی-اجتماعی در سطوح مختلف فردی، سازمانی و جامعه‌ای تحقیقات کمتری انجام شده است. لذا هدف از انجام این پژوهش پس از واکاوی مؤلفه‌های فرهنگی مؤثر بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بحران کم‌آبی، طراحی مدلی مفهومی برای تبیین رابطه بین مسئولیت فرهنگی و اجتماعی در مدیریت بحران آب و ارائه راهکارهای عملیاتی جهت تقویت مسئولیت‌پذیری فرهنگی-اجتماعی در مواجهه با بحران کم‌آبی است در واقع این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش هاست که مؤلفه‌های کلیدی مسئولیت فرهنگی مؤثر بر مدیریت بحران کم‌آبی کدامند؟ چگونه می‌توان مسئولیت‌پذیری اجتماعی را از طریق مکانیسم‌های فرهنگی تقویت کرد؟ و الگوی بهینه برای نهادهای ساز مسئولیت فرهنگی-اجتماعی در بحران کم‌آبی چیست؟

۲- مواد و روش‌ها

این مطالعه با رویکرد کیفی و با استفاده از روش تحلیل مضمون (Braun & Clarke, 2006) انجام شده است. پژوهش حاضر از منظر پارادایمی در چارچوب تفسیری، از منظر رویکرد کیفی، از منظر هدف اکتشافی و از منظر منطق استقرایی-استفهامی طراحی شده است. تحلیل مضمون به عنوان یکی از روش‌های بنیادین و کارآمد تحلیل داده‌های کیفی در این پژوهش به کار گرفته شده است. نمونه‌گیری به صورت هدفمند و با معیارهای مشخص انجام شد. شرکت‌کنندگان شامل ۱۴ نفر از افراد صاحب نظر و ذی‌نفع در حوزه آب بودند که دو ویژگی مشترک داشتند: ۱) علاقه‌مندی و دغدغه‌مندی نسبت به مسائل کم‌آبی، ۲) برخورداری از اطلاعات، تجربه یا دانش تخصصی در این حوزه.

نمونه‌ها شامل اساتید دانشگاه، کارشناسان آموزش و روانشناسی اجتماعی، دانشجویان رشته‌های گردشگری، روانشناسی و جامعه‌شناسی، کشاورزان (مصرف کنندگان)، کارشناسان صنایع آب‌بر، کسبه مرتبط با تفریحات آبی (ذینفعان) و مسئولان سازمان آب و شهرداری (تصمیم گیرندگان) بودند.

داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته عمیق جمع‌آوری شدند. مسئولیت‌پذیری مصرف‌کنندگان، ذینفعان و تصمیم‌گیرندگان آب در سطح فردی و گروهی مورد پرسش قرار گرفت. پس از انجام ۱۱ مصاحبه، اشباع نظری حاصل شد و برای اطمینان، ۳ مصاحبه دیگر نیز انجام گرفت. تحلیل داده‌ها بر اساس روش ۶ مرحله‌ای (Braun & Clarke, 2006) انجام شد که شامل ۱- آشنایی با داده‌ها؛ مطالعه مکرر و عمیق مصاحبه‌ها، ۲- کدگذاری اولیه: شناسایی ۹۸ داده اولیه، ۳- تولید مضامین: استخراج ۴۳ واحد معنادار، ۱۱ مضمون پایه و ۱۱ مضمون سازمان‌دهنده، ۴- بازبینی مضامین: اطمینان از تناسب مضامین با داده‌ها، ۵- تعریف و نام‌گذاری مضامین: شناسایی ۳ مضمون فراگیر، و ۶- گزارش‌نویسی: ارائه تحلیل نهایی بود. مسئولیت‌پذیری در دو سطح مورد بررسی قرار گرفت: مسئولیت اجتماعی در سه بعد شناختی، عاطفی و عملکردی بر اساس نظریات (Berman, 1997; Perkins, 1984; Miller, 1983) و مسئولیت

فرهنگی در سه بعد ارزش‌ها، باورها و عادت‌واره‌ها. برای تأمین اعتبار پژوهش از معیارهای چهارگانه (Lincoln & Guba, 1985) استفاده شد که شامل ۱- اعتبارپذیری: بازگشت نتایج به مصاحبه‌شوندگان برای تأیید، ۲- تأییدپذیری: بررسی نتایج توسط دو نفر از اساتید و یک دانشجوی دکتری، ۳- قابلیت اطمینان: توافق ۸۲ درصدی بین دو کدگذار مستقل و ۴- انتقال‌پذیری: ارائه توصیف غنی از فرآیند تحقیق بود. ملاحظات اخلاقی شامل اخذ رضایت آگاهانه از مشارکت‌کنندگان، حفظ محرمانگی اطلاعات، امکان خروج از مطالعه در هر مرحله، و بازخورد نتایج به مشارکت‌کنندگان رعایت گردید. این روش‌شناسی با ارائه چارچوب نظام‌مند و دقیق، امکان کشف و تحلیل عمیق ابعاد فرهنگی- اجتماعی مسئولیت‌پذیری در بحران کم‌آبی را فراهم کرده است.

۳- نتایج و بحث

تحلیل داده‌های کیفی در این پژوهش منجر به استخراج ۴۳ واحد معنادر، ۱۱ مضمون پایه و ۱۱ مضمون سازمان‌دهنده شد که در قالب سه مضمون فراگیر زیر دسته‌بندی شدند: ۱- بعد ارزش‌ها شامل سواد آبی (ارتقای دانش تخصصی و عمومی)، مهارت‌های ارتباطی و فنی، و صداقت در انتقال اطلاعات، ۲- بعد باورها شامل احترام به قانون و هنجارهای اجتماعی، واقع‌بینی و پذیرش شرایط بحران، تعلق خاطر به آینده، و درک متقابل و اعتماد اجتماعی و ۳- بعد عادت‌واره‌ها شامل خلاقیت در مدیریت منابع، نتیجه‌گرایی و عمل‌محوری، جمع‌گرایی و مشارکت‌جویی، و ریسک‌پذیری و نوآوری بود.

در بعد ارزش‌ها، یافته‌ها نشان داد ارتقای سواد آبی از طریق آموزش‌های رسمی و غیررسمی، توسعه مهارت‌های ارتباطی و شفافیت اطلاعاتی، پیش‌نیازهای اساسی برای مسئولیت‌پذیری اجتماعی محسوب می‌شوند. مصاحبه‌کنندگان به سطح سواد آبی و مهارت‌های ارتباطی اشاره کردند. این نتایج با مطالعات (Kadkhodaei et al., 2021; Aryabkina et al., 2024) که بر نقش محوری آموزش در افزایش مسئولیت‌پذیری تأکید دارند، همسو است.

در بعد باورها، تحلیل مصاحبه‌ها نشان داد تغییر نگرش از انکار به پذیرش واقعیت‌های بحران، تقویت حس تعلق جمعی و اعتماد متقابل بین ذی‌نفعان، بسترهای شناختی و عاطفی لازم برای اقدام مسئولانه را فراهم می‌کند. این یافته با تحقیق (et al., 2016) Mirmohammadi در مورد نقش اعتماد اجتماعی در مسئولیت‌پذیری همخوانی دارد.

در بعد عادت‌واره‌ها، مشارکت‌جویی، عمل‌گرایی و نوآوری به عنوان شاخص‌های رفتاری مسئولیت‌پذیری شناسایی شدند. این نتایج تأییدکننده یافته‌های (Ashtarian & Khaleghipour, 2020) در مورد تأثیر نهادها بر شکل‌گیری عادات فرهنگی است. جدول (۱) مفاهیم و مولفه‌های استخراج شده را نشان می‌دهد.

بر اساس جدول (۱) می‌توان به مدل مفهومی مطابق شکل (۱) دست یافت. مدل ارائه‌شده نشان می‌دهد مسئولیت فرهنگی- اجتماعی در بحران کم‌آبی حاصل تعامل پویای سه‌گانه «ارزش‌ها- باورها- عادت‌واره‌ها» است که در سه سطح فردی، سازمانی و اجتماعی عمل می‌کنند.

جدول ۱- ابعاد و مولفه‌های مسئولیت‌پذیری فرهنگی-اجتماعی در بحران کم آبی

Table 1. Dimensions and components of socio-cultural responsibility in water scarcity crisis

واحد‌های معیار	مقوله پایه	مقوله سازمان دهنده	مقوله فراگیر	هدف
ارتقای سطح سواد آبی مردم و مسئولین، و ذینفعان آب از طریق آموزش‌های تخصصی، عمومی و رسانه‌ها انجام پژوهش‌های علمی و تدوین مقالات و ثبت وقایع موجود در مورد ابعاد کم آبی برگزاری همایش‌های علمی داخلی و بین‌المللی و انتقال دانش و تجربه	داشتن سواد آبی به عنوان یک ارزش رفتاری در جامعه	ارتقاء سطح سواد عمومی آب	بعد ارزش‌ها (شناختی)	مسئولیت فرهنگی - اجتماعی در بحران کم آبی
ارتقا سطح مهارت‌های ارتباطی شهروندان برای ایجاد ارتباط سازنده مرتبط با مشکلات کم آبی با یکدیگر و دوری از اختلافات از طریق آموزش تخصصی و عمومی و رسانه‌ها ارتقاء سطح مهارت‌های فنی افراد و گروه‌ها در جهت استفاده از روش‌های صرفه جویانه منابع آبی از طریق آموزش تخصصی و عمومی و رسانه‌ها	داشتن مهارت‌ها برای کنترل مصرف آب به عنوان یک ارزش در جامعه	ارتقاء سطح مهارت‌های عمومی		
توسعه رسانه‌ها برای آگاهی رسانی از طریق تولید محتواهای خبری، آموزشی، علمی و هنری مرتبط با بحران کم آبی توسعه فضای گفتگو و تسهیل جریان ارتباطی بین شهروندان، ذینفعان آب و مسئولین	داشتن شفافیت و صداقت در انتقال اطلاعات	توسعه فرهنگ ارتباطات		
پذیرش شرایط بحران و ایجاد شرایط ذهنی مثبت در مواجهه با آن پذیرش استمرار خشکسالی و تبعات آن پذیرش نقش موثر تک تک افراد جامعه، در تغییر شرایط بحران کم آبی تغییر نگاه مردم به شرایط آبی گذشته و الگوی مصرف آب تغییر در دیدگاه ذینفعان آب در بهره برداری از آب تغییر در دیدگاه مسئولین در تصمیم‌گیری‌ها متناسب با شرایط کم آبی	داشتن نگاه واقع بینانه و حس امیدواری	تغییر مثبت در نگرش عمومی	بعد باورها (عاطفی)	
احساس مسئولیت شهروندان در جهت تقبل هزینه‌های مادی و غیرمادی، اصلاح روش‌ها و عادات مصرف آب احساس مسئولیت برای تقبل هزینه‌های اقدامات اصلاحی ساختاری، بخش خدمات عمومی و بیمارستان‌ها برای به حداقل رساندن هدر رفت آب احساس مسئولیت در کشاورزان و صاحبان صنایع در استفاده قانونی از منابع موجود آب احساس مسئولیت شرکت‌ها و تقبل هزینه اقدامات ساختاری در صنایع برای به حداقل رساندن هدر رفت آب	داشتن حس تعلق خاطر به آینده	تقویت حس مسئولیت اجتماعی		

واحد‌های معنادار	مقوله پایه	مقوله سازمان دهنده	مقوله فراگیر	هدف
جلوگیری از برداشت‌های بی‌رویه بالا دستی رودخانه شناسایی و برخورد با چاه‌های غیرمجاز جلوگیری از روش‌های سنتی کشاورزی و کاشت محصولات آب‌بر جلوگیری از روند مهاجرت و بارگذاری‌های جدید جمعیتی جلوگیری از ایجاد صنایع آب‌بر جدید مطالبه‌گری قانونی مداوم شهروندان و ذینفعان آب از مسئولین در جهت ممانعت از عادی شدن و فراموش شدن مشکلات به وجود آمده	احترام به قوانین مدنی و عرفی از طریق اقدامات قانونی و پیشگیرانه	توسعه فرهنگ قانون‌مداری		
تمرکز بر تصفیه و بازیابی فاضلاب شهرها برای صنایع آب‌بر تجدید نظر در مورد نوع و حجم فضای سبز شهری هدایت و ذخیره سازی آب‌های حاصل از بارندگی	تشویق و ترویج خلاقیت و نوآوری	توسعه فرهنگ صرفه‌جویی و باز یافت	بعد عادت‌واره‌ها (عملکردی)	
به کارگیری عملی تحقیقات علمی انجام شده در زمینه کم آبی اقدامات عملی و هماهنگ دستگاه‌های اجرایی موازی و پرهیز از شعار زدگی	تمرکز بر نتیجه به جای فرایند (نتیجه‌گرایی)	عملگرایی و پرهیز از شعار زدگی		
ایجاد سازمان‌های مردم نهاد برای پیگیری مسائل آب شهر حمایت مسئولین از سازمان‌های مردم نهاد ایجاد گروه‌ها و کمپین‌های مجازی در جهت جلب همکاری عمومی مردم، ذینفعان آب و مسئولین مشارکت شهروندان، ذینفعان و فعالان محیط زیست در تصمیم‌گیری‌های آبی به کارگیری نظرات اساتید و نخبگان در حوزه آب در تصمیم‌گیری‌های آبی مشارکت بین بخشی سازمان‌های مرتبط با آب در تصمیم‌گیری	ایجاد ساز و کار همکاری جمعی (جمع‌گرایی)	توسعه فرهنگ مشارکت		
توسعه صنایع غیرآب‌بر توسعه صنایع دستی و هنری توسعه گردشگری توسعه کشاورزی مدرن	ریسک پذیر بودن	توسعه کار آفرینی و اشتغال		

شکل ۱- مدل مفهومی مسئولیت فرهنگی- اجتماعی در بحران کم آبی

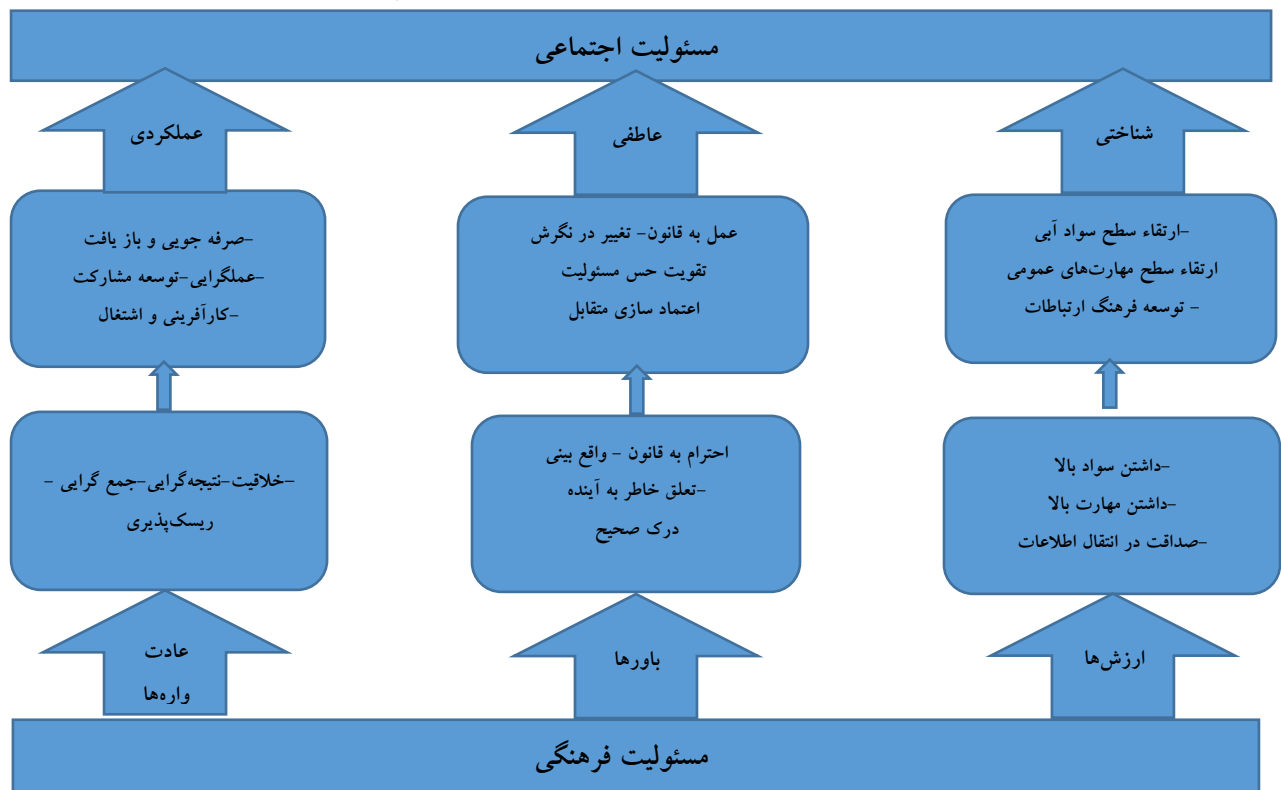

Fig 1. Framework for socio-cultural water responsibility in scarcity conditions

از پیامدهای نظری و عملی این پژوهش می‌توان به توسعه چارچوب نظری مسئولیت فرهنگی-اجتماعی در مدیریت بحران، ارائه الگویی برای برنامه‌ریزی آموزشی و فرهنگی، و طراحی راهکارهای مشارکتی برای مدیریت پایدار منابع آب اشاره نمود. این پژوهش با محدودیت‌هایی نیز مواجه بوده است که شامل: محدودیت جغرافیایی نمونه‌گیری، ذهنی بودن برخی از شاخص‌های کیفی، نیاز به مطالعات طولی برای سنجش پایداری اثرات، می‌باشد.

۴- نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر اقدام به تحلیل مسئولیت فرهنگی-اجتماعی ذینفعان آب در بحران کم‌آبی در قالب یک مطالعه کیفی با رویکرد تحلیل مضمون نموده است. این مطالعه نشان می‌دهد که مدیریت موفق بحران کم‌آبی مستلزم توجه همزمان به ابعاد فنی و فرهنگی-اجتماعی است. در واکاوی ابعاد فرهنگی-اجتماعی مسئولیت‌پذیری به عنوان نمونه‌ای از آنهاست که می‌تواند در زمینه‌های مختلف مورد بررسی و توسعه قرار گیرد. در این پژوهش، مفاهیم و مقوله‌های استخراج شده در سه بعد مسئولیت اجتماعی شامل بعد شناختی، عاطفی و عملکردی بر اساس نظریات برمن، ریزارد و میلر و پرکینز و سه بعد مسئولیت فرهنگی شامل بعد ارزش‌ها، باورها، و عادت واره‌ها دسته بندی شدند. نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد که مسئولیت فرهنگی-اجتماعی در بحران کم‌آبی حاصل تعامل پویای سه گانه «ارزش‌ها-باورها-عادت‌واره‌ها» است که در سه سطح فردی، سازمانی و اجتماعی عمل می‌کنند. در توصیف این نتایج، بعد ارزش‌ها مبنایی برای شروع حرکت مسئولانه اجتماعی است. داشتن سواد و مهارت بالا و همچنین صداقت در انتقال اطلاعات به عنوان ارزش‌های غالب یک جامعه می‌تواند جامعه را به سمت افزایش سطح سواد عمومی آب، افزایش سطح مهارت‌های عمومی و

نیز توسعه فرهنگ ارتباطی به عنوان اقدامات اساسی برای ایفای مسئولیت اجتماعی افراد و گروه‌ها در قبال بحران کم آبی سوق دهد. در بعد باورها می‌توان این چنین نتیجه‌گیری کرد که در سایه ایجاد باورهای جدید می‌توان باعث تغییر در نگرش افراد، تقویت حس مسئولیت و اعتمادسازی متقابل در راستای ایفای نقش مسئولیت اجتماعی گردید. همچنین در بعد عادت واره‌ها، خلاقیت، نتیجه‌گرایی، جمع‌گرایی و ریسک‌پذیری، عاداتی است که در صورت نهادینه شدن، موجب اقداماتی چون صرفه‌جویی و بازیافت، عملگرایی، توسعه فرهنگ مشارکت، و کارآفرینی و اشتغال می‌گردد. بدین منظور موارد ذیل پیشنهاد می‌گردد:

برنامه‌های آموزشی و پژوهشی: شامل گنجاندن سرفصل‌های آموزشی مهارت‌های ارتباطی در مراکز آموزشی، سازمان‌ها و شرکت‌ها، گنجاندن سرفصل‌های آموزشی روش‌های نوین صرفه‌جویی و استفاده بهینه از منابع آبی در مراکز آموزشی و سازمان‌ها و حمایت از انجام تحقیقات و مطالعات در زمینه‌های مختلف بحران کم آبی توسط پژوهشگران.

احیای ارزش‌های فرهنگی مرتبط با آب: ترویج روش‌های نوین صرفه‌جویی و استفاده بهینه از منابع آبی به عنوان باور اخلاقی حاکم بر جامعه مبتنی بر حس تعلق خاطر به آیندگان و باور پذیرکردن آن به عنوان یک ارزش برای جامعه دچار بحران کم آبی توسط نخبگان جامعه از طریق رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی.

همکاری دولت و سایر بخش‌ها: حمایت از صنعت گردشگری و توجه به توسعه زیرساخت‌های آن، برنامه‌ریزی و مدیریت بهینه فضاهای گردشگری شهری، تقویت زیرساخت‌های گردشگری، حمایت از صنایع دستی و هنری از طریق ایجاد تسهیلات، آموزش، تبلیغات و بازاریابی، حمایت از روش‌های کشاورزی مدرن از طریق ایجاد تسهیلات، آموزش، تبلیغات و بازاریابی.

تغییر در نحوه حکمرانی آب: اصلاح ساختار تصمیم‌گیری و حکمرانی آب از طریق ایجاد ساز و کار همکاری جمعی و مشارکت عمومی، پرهیز از هرگونه پنهان کاری در مورد ابعاد مختلف خشکسالی و اطلاع‌رسانی مداوم و موثر بحران از طریق رسانه‌ها، ترویج رفتار مسئولانه در قبال مصرف منابع آبی در ادارات، شرکت‌ها، مراکز آموزشی و سطح جامعه، همچنین تقویت سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی از طریق پرهیز از شعار زدگی و موازی کاری دستگاه‌های اجرایی.

پیشنهاد‌های پژوهشی آینده می‌تواند شامل بررسی تطبیقی بین‌فرهنگی، سنجش کمی اثرات برنامه‌های فرهنگ‌سازی و طراحی مداخله‌های آموزشی مبتنی بر یافته‌های حاضر باشد.

تضاد منافع نویسندگان

نویسندگان این مقاله اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

دسترسی به داده‌ها

داده‌ها و نتایج استفاده شده در این پژوهش از طریق مکاتبه با نویسنده مسئول در اختیار قرار خواهد گرفت.

مشارکت نویسندگان

مجید رئوفی بروجنی: نگارش، روش‌شناسی، بررسی و جمع‌آوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل. سیامک کورنگ بهشتی: نگارش، ویرایش، روش‌شناسی و اعتبارسنجی. علی رشید پور: نظارت، روش‌شناسی و تجزیه تحلیل ویرایش متن، جمع‌آوری و تکمیل داده‌ها.

منابع

- Ardalan, M. R., Ghanbari, S., Beheshti Rad, R., & Navidi, P. (2015). The effect of social capital and social responsibility on organizational commitment; Case study: Staff of Razi University, Kermanshah. *Educational Measurement and Evaluation Studies*, 5(10), 109-132. (In Persian)
- Aryabkina, I., Spiridonova, A., Belonogova, L., & Kazakova, L. (2024). Sociocultural education as a key to fostering social responsibility in modern youth. *Amazonia Investiga*, 13(78), 113-123. <https://doi.org/10.34069/AI/2024.78.06.10>
- Ashtarian, K., & Khaleghipour, B. (2020). Designing a model of corporate cultural responsibility in urban policy making. *Iranian Journal of Public Policy*, 6(3), 145-167. <https://doi.org/10.22059/jppolicy.2020.79522>. (In Persian)
- Berman, S. (1997). Children's social consciousness and the development of social responsibility. State University of New York Press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Farshadfar, A., & Shojaei, M. S. (2023). The components of social responsibility based on Islamic sources. *Cultural Psychology*, 7(1), 1-20. <https://doi.org/10.30487/jcp.2023.345032.1425>. (In Persian)
- Ganescu, C., & Gangone, A. (2017). A model of socially responsible organizational culture. *Studia Universitatis Vasile Goldiș Arad. Seria Științe Economice*, 27(2), 45-59.
- Kadkhodaei, M., Jaefarzadeh, M. R., & Abbasi, A. (2021). Ranking of cultural methods for optimal domestic water consumption in metropolitan cities using the integrated grey-AHP and Grey-TOPSIS Model. *Journal of Water and Wastewater*, 32(1), 27-40. <https://doi.org/10.22093/wwj.2020.222682.2998>. (In Persian)
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). Sage. Newbury Park.
- Miller John P. (1983). The educational spectrum. Orientions to curriculum. Longman Inc. New York pp: 4-35, 183-184
- Mirmohammadi, M. S., Haghighatian, M., & Jahanbakhsh, E. (2016). A study on socio-cultural factors affecting the youth responsibility in Tehran. *Strategic Studies on Youth and Sports*, 15(34), 151-16. (In Persian)
- Perkins, D. N. (1984). The Mind Best work Ambridge, MA: Harvard University Press
- Raoufi Borojeni, M., Koorang Beheshti, S., & Rashidpoor, A. (2024). Paradigmatic pattern of cultural resilience in zayandehrud water shortage crisis. *Journal of Water and Sustainable Development*, 11(1), 61-72. <https://doi.org/10.22067/jwsd.v11i1.2312-1289>. (In Persian)
- Stahl, G. K., Sully de Luque, M., & Miska, C. (2024). 690 Culture and corporate social responsibility and sustainability. In *The Oxford Handbook of Cross-Cultural Organizational Behavior* (pp. 690-717). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190085384.013.27>
- Sulaymonov, A. (2020). Correlation between corporate social responsibility and culture. *Modern Economy*, 11(8), 1432-1440. <https://doi.org/10.4236/me.2020.118101>
- Swidler, A. (1986). Culture in action: Symbols and strategies. *American Sociological Review*, 273-286. <https://doi.org/10.2307/2095521>